

5. Sociální služby

Sociální zabezpečení je součástí sociální politiky státu v gesci rezortu Ministerstva práce a sociálních věcí ČR. Jedná se o soubor institucí, zařízení a opatření, které pomáhají předcházet, zmírňovat a odstraňovat následky sociálních událostí občanů jako je nemoc, těhotenství, invalidita, stáří, narození dítěte, smrt rodinného příslušníka a další. Finanční a sociální důsledky těchto událostí kompenzuje občanům stát formou sociálních příjmů (resp. sociálních dávek) a sociálních služeb.

Sociální služby zahrnují služby sociálního poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence, jednotlivá zařízení sociálních služeb **poskytují ambulantní, pobytové i terénní služby**, jejichž cílem je zachovat lidskou důstojnost klientů, zlepšovat jejich soběstačnost a tím napomáhat ke zvýšení či zachování kvality života klientů. Poskytovateli sociálních služeb jsou především obce a kraje, nestátní neziskové organizace a fyzické osoby, zřizovatelem několika specializovaných zařízení je Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. Přestože jsou sociální služby vzhledem k demografickému trendu stárnutí populace spojovány především s péčí o seniory, nezanedbatelnou cílovou skupinou sociálních služeb jsou i děti a mládež do 18 let.

Uživatelé sociálních služeb

Služeb **sociálního poradenství** využilo v roce 2016 v kraji celkem 442 osob mladších 18 let. Počet mladistvých návštěvníků sociálních poraden se každoročně pohybuje v řádu stovek, nejvíce klientů sociálních poraden bylo zaznamenáno v letech 2010 až 2011, tedy v období ekonomické krize, kdy počet klientů přesáhl hranici 700 osob.

V souladu s celostátní koncepcí rozvoje terénních sociálních služeb, které umožňují klientům setrvat i přes zdravotní postižení co nejdéle v jejich přirozeném prostředí, roste v posledních letech počet mladistvých klientů využívajících **služby osobní asistence**, jejich počet se od roku 2009 téměř zdvojnásobil (ze 172 klientů v roce 2009 na 318 klientů v roce 2016). Počet klientů terénní služby **raná péče**, která je poskytována zdravotně postiženým dětem do věku 7 let a jejich rodičům, se téměř ztrojnásobil, v roce 2016 bylo klienty rané péče 200 osob.

S rozvojem sociálních služeb terénní péče souvisí i pokles dětských a mladistvých klientů v pobytových a ambulantních zařízeních sociálních služeb. V **domovech pro osoby se zdravotním postižením** žilo v roce 2016 pouze 7 klientů mladších 18 let, jejich počet klesl od roku 2009 o více než polovinu. Tento počet je nejnižší mezi všemi kraji ČR, naopak v Ústeckém kraji bylo v domovech pro osoby se zdravotním postižením 95 dětí do 18 let věku. Stejný trend je patrný u denních stacionářů, které v roce 2016 evidovaly 13 klientů mladších 18 let, nižší počet klientů vykázal pouze Zlínský kraj (7 klientů).

K zařízením služeb sociální prevence, jejímž posláním je poskytnout pomoc osobám v tíživé sociální situaci a předejít tak jejich sociálnímu vyloučení patří především **azylové domy**, které v roce 2016 poskytly v Královéhradeckém kraji ubytování 94 osobám mladším 18 let. Počet dětských klientů se v posledních letech pohybuje mezi 90 a 100 klienty, maximum dětí v azylových domech bylo zaznamenáno v roce 2010 (144 klientů), více než 100 dětských nebo mladistvých klientů bydlelo v azylových domech ještě v roce 2014. Nejvíce klientů do 18 let v azylových domech vykazoval v roce 2016 Moravskoslezský kraj (321 klientů), více než 200 dětí a mladistvých žilo v azylových domech Jihomoravského a Olomouckého kraje.

Významnou úlohu v prevenci sociálního vyloučení dětí a mladistvých hrají **nízkoprahová zařízení pro děti a mládež**, která jsou určena dětem a mladým lidem od 6 do 26 let věku ohroženým společensky nežádoucími jevy. Posláním služby je snížit sociální a zdravotní rizika související se způsobem jejich života, zprostředkovat mladým lidem z vyloučených lokalit kontakt se společenským prostředím. V roce 2016 navštěvovalo v kraji nízkoprahová zařízení pro děti a mládež 1 282 dětí, maximální počty klientů nízkoprahových zařízení byly vykazovány v roce 2011 (více než 2 000 klientů), od tohoto roku se počet dětí, navštěvujících nízkoprahová zařízení, každoročně mírně snižuje. V Ústeckém a Jihočeském kraji navštívilo nízkoprahové zařízení v roce 2016 více než 5 tisíc dětí, nejnižší počet (509 dětí) byl zaznamenán v Karlovarském kraji.

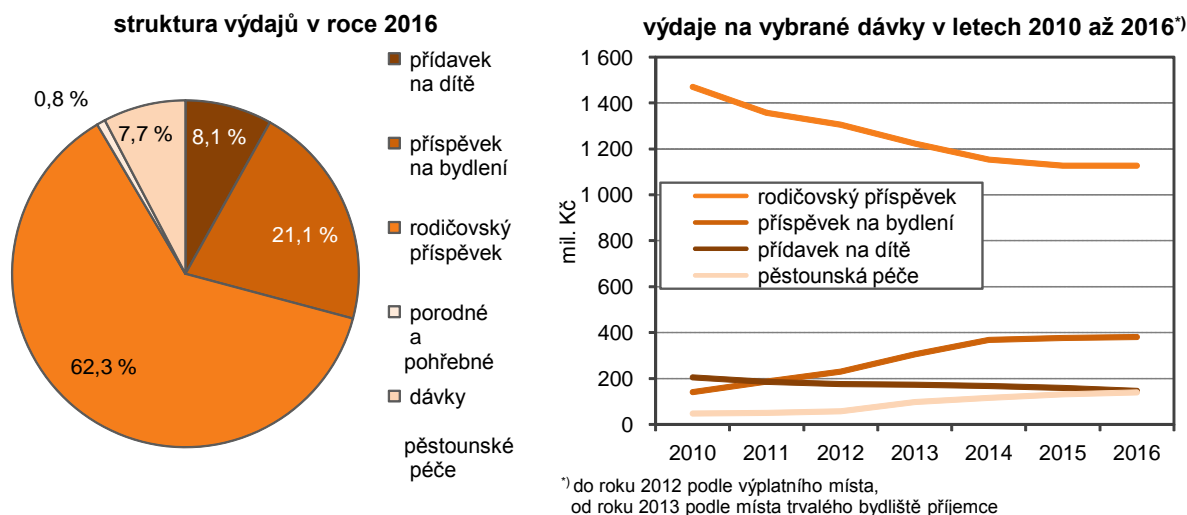
Dávky státní sociální podpory a pěstounské péče, příspěvek na péči

Dávky státní sociální podpory jsou poskytovány osobám resp. rodinám s nezaopatřenými dětmi, ve společensky uznaných sociálních situacích, kdy stát jejich vyplácením z části přebírá spoluzodpovědnost za vzniklou sociální situaci. V rámci systému státní sociální podpory je poskytován příspěvek na dítě, rodičovský příspěvek, příspěvek na bydlení, porodné, pohřebné a dávky pěstounské péče.

Více než tři pětiny objemu výdajů na dávky státní sociální podpory činil v roce 2016 v Královéhradeckém kraji rodičovský příspěvek, jedna pětina celkových výdajů byla vyplacena na příspěvku na bydlení, 8 % výdajů tvořil přídavek na dítě. Dávky pěstounské péče činily 7,7 % sledovaných výdajů.

Graf 5.1 Výdaje na dávky státní sociální podpory a pěstounské péče v Královéhradeckém kraji

Pramen: Ministerstvo práce a sociálních věcí

Od roku 2010 byl v kraji zaznamenán pokles výdajů u **rodičovského příspěvku a přídavku na dítě** (o 23,3 %, resp. o 28,6 %), téměř trojnásobný nárůst výdajů byl zaznamenán naopak u **příspěvku na bydlení a u dávek pěstounské péče**. Postavení kraje při hodnocení počtu vyplacených dávek a výdajů na dávky v mezikrajském srovnání je spíše průměrné (8. až 10. místo), prvenství v počtu i objemu vyplacených dávek závislých na výši příjmu rodiny (přídavek na dítě, porodné) má Moravskoslezský kraj, který se dlouhodobě potýká s vyšší nezaměstnaností. Nejvíce dávek rodičovského příspěvku bylo vyplaceno ve Středočeském kraji, který se v porovnání s ostatními kraji vyznačuje stabilní vysokou porodností. Nejmenší počet vyplacených dávek i jejich nejnižší objem byl zaznamenán v Karlovarském kraji. V rámci meziokresního srovnání je patrné, že trend snižování počtu i objemu vyplacených dávek přídavku na dítě i rodičovského příspěvku se v posledních pěti letech projevuje ve všech okresech kraje. Nejvíce přídavků na dítě a tedy i nejvyšší výdaje na tuto dávku byly zaznamenány v okrese Náchod, největší objem výdajů i nejvíce vyplacených dávek rodičovského příspěvku vykázal v pětileté časové řadě okres Hradec Králové.

Tab. 5.1 Vybrané dávky státní sociální podpory podle okresů

Pramen: Ministerstvo práce a sociálních věcí

	Počet vyplacených dávek (tis.)					Výdaje na dávky (tis. Kč)				
	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016
Přídavek na dítě										
Královéhradecký kraj	293,6	287,7	278,7	264,2	243,8	176,3	173,4	167,8	158,9	146,4
v tom okresy:										
Hradec Králové	68,3	67,7	65,8	63,3	59,0	41,0	40,7	39,5	37,9	35,4
Jičín	44,4	42,6	41,2	38,8	35,3	26,7	25,8	24,9	23,5	21,3
Náchod	77,9	75,5	72,8	66,9	63,3	46,6	45,4	43,9	40,2	37,9
Rychnov n. Kn.	36,6	36,3	35,3	34,1	30,4	22,0	22,1	21,3	20,7	18,4
Trutnov	66,4	65,6	63,5	61,1	55,8	39,8	39,4	38,2	36,7	33,5
Rodičovský příspěvek										
Královéhradecký kraj	191,7	177,5	169,4	168,9	166,6	1 305,6	1 223,9	1 153,6	1 127,0	1 127,3
v tom okresy:										
Hradec Králové	55,0	51,6	49,9	50,6	50,3	382,6	361,7	345,2	344,9	346,9
Jičín	26,8	25,5	24,1	23,6	24,1	178,4	172,2	160,7	155,2	162,6
Náchod	40,3	35,9	34,3	33,8	33,2	269,2	243,3	230,5	220,6	223,3
Rychnov n. Kn.	28,5	26,2	25,1	25,2	24,8	193,4	182,0	171,2	168,8	166,8
Trutnov	41,1	38,4	36,1	35,7	34,3	282,1	264,9	246,0	237,4	227,6

Dávku **příspěvek na péči**, určenou osobám starším 1 roku, které z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu potřebují pomoc jiné fyzické osoby při zvládnání základních životních potřeb v rozsahu stanoveném stupněm závislosti podle zákona, pobíralo v roce 2016 v kraji měsíčně více než 19 tisíc osob. Z celkového průměrného měsíčního počtu dávek bylo 2,5 tisíce dávek vyplaceno osobám ve věku 1 až 29 let. Při porovnání pohlaví převažovali u příjemců příspěvku na péči do 29 let věku muži (1,6 tisíce osob), žen do 29 let pobíralo příspěvek na péči přibližně 900. Nejvíce vyplacených dávek příspěvku na péči bylo měsíčně vyplaceno osobám do 29 let věku v Moravskoslezském kraji (5,3 tisíce příspěvků), nejméně příspěvků bylo vyplaceno v Karlovarském kraji (1,3 tisíce příspěvků). Královéhradecký kraj se průměrným vyplaceným počtem příspěvků na péči umístil na 9. místě.

Pěstounská péče a ústavní výchova

Pěstounská péče je státem podporovaná forma náhradní rodinné péče, při které pěstoun o dítě osobně pečuje a je zodpovědný za jeho výchovu. Určujícím hlediskem pro svěření do pěstounské péče je zájem dítěte, má ze zákona přednost před péčí o dítě v ústavním zařízení. V roce 2016 bylo v Královéhradeckém kraji evidováno 990 pěstounů, poručníků a jiných pečujících osob než rodičů, kteří pečovali o 872 dětí. Na jeden tisíc dětí ve věku 0 až 18 let tak připadalo v kraji 8,4 dětí v náhradní rodinné péči. Počet dětí a mladistvých v pěstounské péči se každým rokem zvyšuje, proti roku 2008 se více než zdvojnásobil, zároveň však klesá podíl dětí se zdravotním postižením v pěstounské péči z 10,2 % v roce 2008 na 3,9 % v roce 2016.

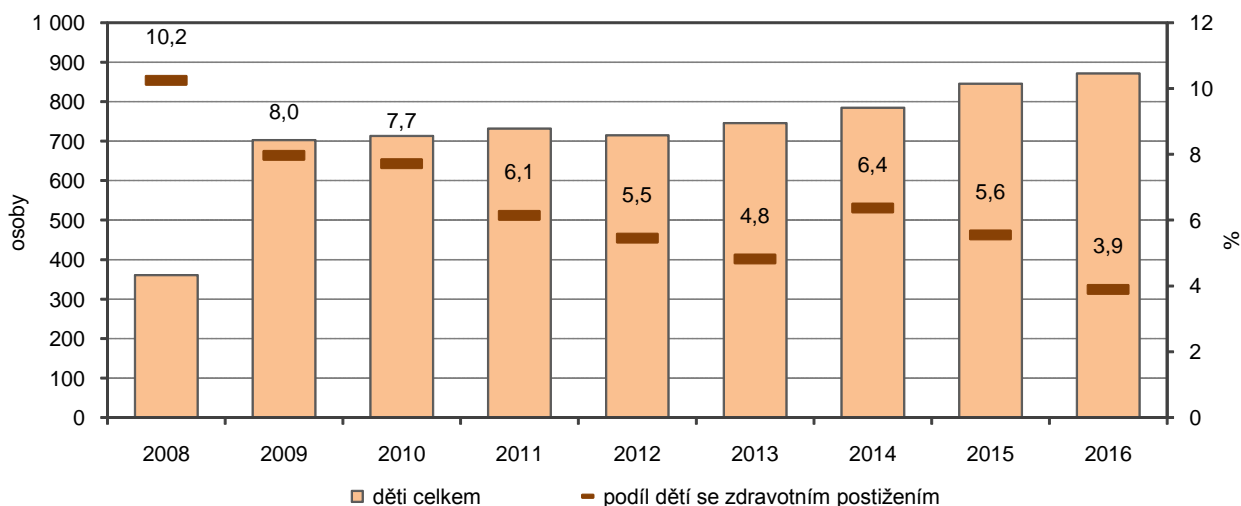
Tab. 5.2 Děti v náhradní rodinné péči a děti s nařízenou ústavní výchovou

Pramen: Ministerstvo práce a sociálních věcí

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Děti v náhradní rodinné péči	361	703	713	732	715	746	785	846	872
na 1 000 osob ve věku 0–18 let	3,4	6,6	6,8	7,0	6,9	7,3	7,6	8,2	8,4
Děti s nařízenou ústavní výchovou	436	403	369	330	325	313	291	287	269
na 1 000 osob ve věku 0–18 let	4,1	3,8	3,5	3,2	3,2	3,1	2,8	2,8	2,6

Graf 5.2 Děti v náhradní rodinné péči v Královéhradeckém kraji

Pramen: Ministerstvo práce a sociálních věcí

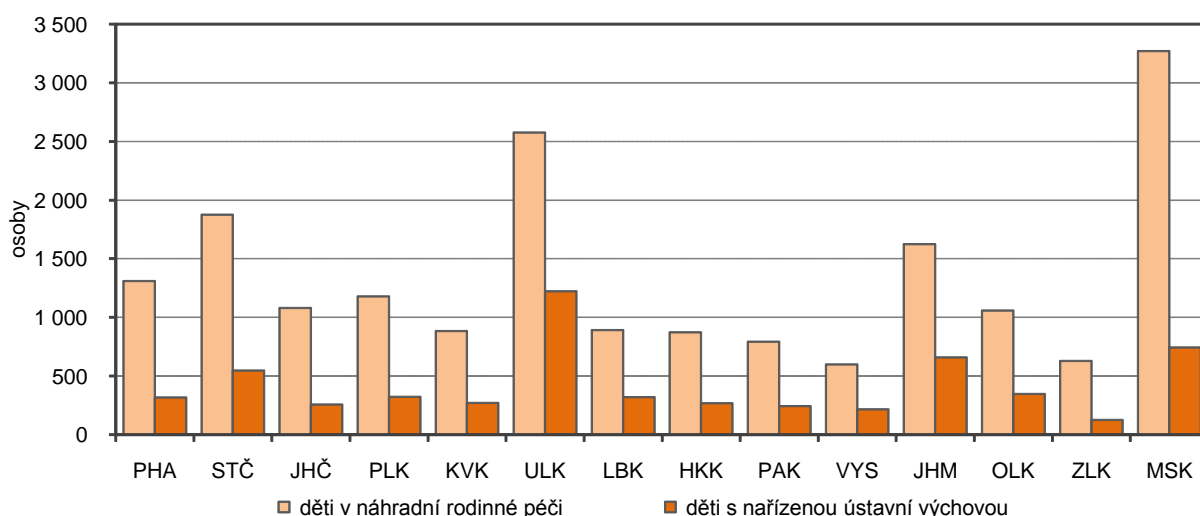
V porovnání s ostatními kraji zaujímá Královéhradecký kraj počtem pěstounů 9. místo, počtem dětí v náhradní rodinné péči 11. místo. Nejvíce dětí v pěstounské péči i nejvíce pěstounů vykazuje Moravskoslezský kraj, jejich počty jsou v porovnání s Královéhradeckým krajem téměř čtyřnásobné, nejméně je pěstounská péče rozšířena v kraji Vysočina.

Nařízenou ústavní výchovu, tedy výchovné opatření nařízené soudem, mělo v roce 2016 v kraji 269 dětí, tj. 2,6 dětí na jeden tisíc dětí ve věku 0 až 18 let. Jejich počet se meziročně snižuje, od roku 2008 poklesl počet dětí s nařízenou ústavní výchovou o téměř dvě pětiny. Nejvíce dětí mělo nařízenou ústavní výchovu v Ústeckém kraji, jejich počet činil 1 222 osob, naopak ve Zlínském kraji mělo ústavní výchovu nařízeno pouze 127 dětí. Počty dětí s uloženou ochrannou výchovou se ve většině krajů pohybovaly v řádu jednotek,

v Královéhradeckém kraji se uložená ochranná výchova týkala 5 dětí, v Moravskoslezském kraji mělo uloženou ochrannou výchovu 18 dětí, což bylo nejvíce v ČR.

Graf 5.3 Děti v náhradní rodinné péči a děti s nařízenou ústavní výchovou podle krajů v roce 2016

Pramen: Ministerstvo práce a sociálních věcí

Sirotčí důchody

Nárok na **sirotčí důchod** vzniká nezaopatřenému dítěti po zemřelém rodiči, osvojiteli, nebo po osobě, která převzala dítě do péče nahrazující péči rodičů na základě rozhodnutí soudu o svěřeni dítěte do výchovy, za předpokladu, že byly splněny zákonné podmínky pro přiznání sirotčího důchodu.

V Královéhradeckém kraji pobíralo v prosinci 2016 sirotčí důchod celkem 2 088 nezaopatřených dětí, průměrná výše sirotčího důchodu činila 5 884 Kč. V porovnání s rokem 2012 se počet příjemců sirotčího důchodu snížil o téměř 12 %, průměrná výše důchodu stoupla za posledních pět let o 5,6 %. Nejvíce nezaopatřených dětí pobírajících sirotčí důchod žilo v okrese Hradec Králové (565 dětí), nejméně v okrese Rychnov nad Kněžnou (304 dětí). Právě příjemci sirotčího důchodu v okrese Rychnov nad Kněžnou pobírali v průměru nejvyšší sirotčí důchod v kraji, a to ve výši 6 013 Kč.

Tab. 5.3 Sirotčí důchody podle okresů (prosinec)

Pramen: Česká správa sociálního zabezpečení

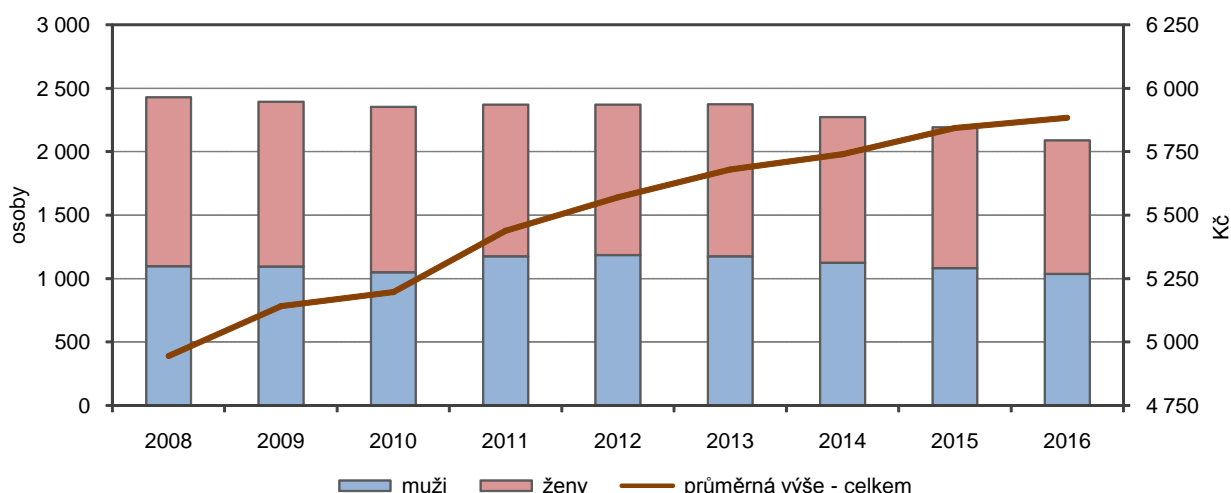
	Příjemci					Průměrná měsíční výše (Kč)				
	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016
Královéhradecký kraj	2 370	2 373	2 272	2 191	2 088	5 570	5 679	5 740	5 843	5 884
v tom okresy:										
Hradec Králové	666	674	635	597	565	5 627	5 741	5 825	5 890	5 949
Jičín	354	351	340	331	326	5 649	5 745	5 836	5 933	5 902
Náchod	480	483	465	452	425	5 457	5 569	5 586	5 712	5 749
Rychnov n. Kn.	336	336	329	315	304	5 641	5 765	5 869	5 954	6 013
Trutnov	534	529	503	496	468	5 503	5 603	5 626	5 775	5 830

Při porovnání **pohlaví příjemců sirotčího důchodu** v delší časové řadě v kraji je patrné, že v roce 2008 převažovaly mezi nezaopatřenými dětmi pobírající sirotčí důchod dívky, bylo jich o 235 více než chlapců, podíl chlapců a dívek se v posledních letech spíše vyrovnává, v roce 2016 bylo dívek pobírajících sirotčí důchod pouze o 16 víc než chlapců.

Graf 5.4 Sirotčí důchody podle pohlaví v Královéhradeckém kraji (prosinec)

Pramen: Česká správa sociálního zabezpečení

Držitelé průkazů zdravotně postižených

Držitelem **průkazu osoby se zdravotním postižením** může být osoba starší 1 roku s tělesným, smyslovým nebo duševním postižením charakteru dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu, které podstatně omezuje její schopnost pohyblivosti nebo orientace, včetně osob s poruchou autistického spektra. Podle míry funkčního postižení pohyblivosti a orientace se určuje druh označení průkazu symbolem "TP" (**osoba se středně těžkým postižením**), "ZTP" (**osoba s těžkým postižením**) nebo "ZTP/P" (**osoba se zvlášť těžkým funkčním postižením nebo úplným postižením pohyblivosti nebo orientace s potřebou průvodce**).

K 31. 12. 2016 bylo v Královéhradeckém kraji držitelé průkazu zdravotně postižených celkem 17 854 osob, 890 z nich bylo mladších 18 let. Z celkového počtu držitelů průkazů tělesně postižených do 18 let bylo necelých 5 % osob se středně těžkým postižením (TP), více než tři desetiny tvořily osoby s těžkým postižením (ZTP), necelé dvě třetiny osob byly držitelé průkazu ZTP/P, tj. zvlášť těžké zdravotní postižení.

Z porovnání počtu držitelů průkazů osob se zdravotním postižením mladších 18 let v jednotlivých **krajích** ČR vyplývá, že Královéhradecký kraj zaujímá prostřední 8. příčku, má však nejvyšší podíl osob s těžkým zdravotním postižením do 18 let (31,5 %), a nejnižší podíl osob se zvlášť těžkým zdravotním postižením (63,6 %).

Z **okresů** kraje žilo nejvíce držitelů průkazu osob se zdravotním postižením do 18 let v okrese Trutnov (249 osob, tj. 28 %), nejméně v okrese Jičín (131 osob, tj. 15 %). Podíl dětí a mladistvých se zvlášť těžkým zdravotním postižením (ZTP/P) se v okresech kraj pohyboval v intervalu 53 % (okres Trutnov) až 75 % (okres Náchod).